

Федорова Светлана Тимофеевна- педагог-библиотекарь
МБОУ «ССОШ №2 им.И.С.Иванова»
Сунтарского улуса
«А5а дойдй Улуу сэриитэ саха суруйааччыларын харабынан»

«А5а дойду
Улуу сэриитэ
саха суруйааччыларын
хара5ынан»

Аа5ыы түһүлгэтэ

**2025 сылга Улуу Кыайыы 80 өрөгөйдөөх сыла.
Ол таһынан саха литературата төрүттэмэтэ
125 сыла.**

Сыала: А5а дойду Улуу сэриитин суруйааччылар Дойдуга бэриниилээх буолууларын, төрөөбүт Ийэ сирдэригэр тапталларын эт харахтарынан тугу көрбүттэрин, айымньыларын нөнүө сэрии чакчыларыгар, сэрии хаамыытыгар сөп түбэһиннэрэн көрдөрбүттэрин билиһиннэри.

Соруктара:

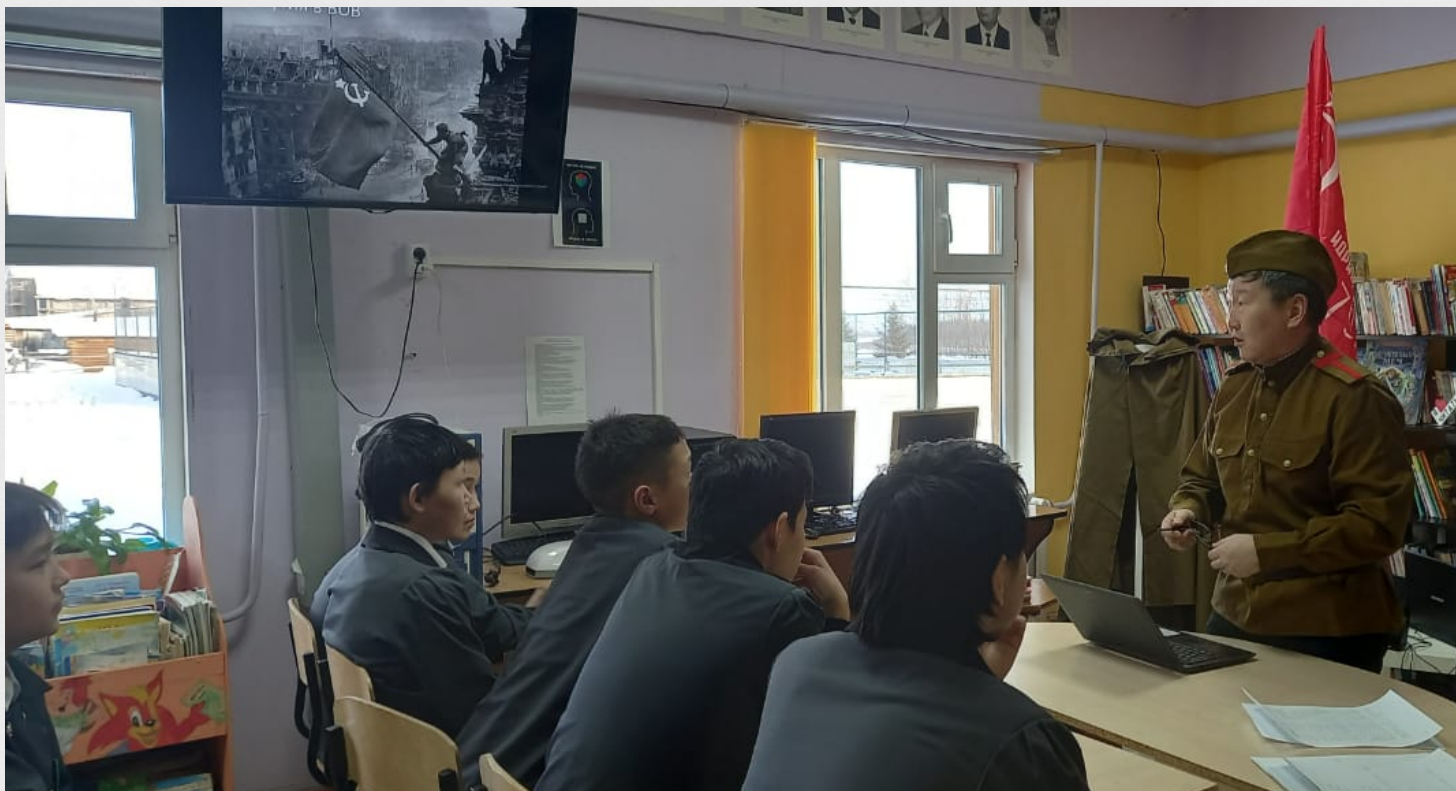
1. Буойун суруйааччылар айымньыларын билсии, ырыты.
2. Суруйааччылар айымньыларыгар сэрии алдьархайын, кырдьыгын булан көрүү, истии.
3. Дойдуга тапталы инэри, А5а дойду сэриитин буойуннарыгар, буойун-суруйааччыларга, тыылга үлэлээбиттэри кэриэстээһин.

Художественнай киэргэти: сэрии тематынан кинигэ быыстапката, сэрии кэмнээ5и маллары туруоруу, « Мин мантан сэриигэ барбытым» ырыаны иһитиннэри. Бүтүүтэ «Эйэ дьол иһин» Степан Тимофеев ырыа буолбут хобоонун ыллаабын.

Бүгүн биһиги көрүүхпүт, истиэхпит сэрии хайдах саҕаламмытын, саха киһитэ харахтаан көрбөтөх ыраах сиригэр өстөөхтөн дойдутун көмүскүү барбытын туһунан, буйун суруйааччылар тус олохторун туһунан кылгас иһитиннэриини, айымньыларыттан, хоһоонноруттан быһа тардан ааҕыны, сэрии сылларыгар суруллубут айымньыларын, хоһооннорун кылгастык ырытыы. Түмүктүүр чааска сэрии толоонугар охтубут саха буйуттарга, тыылга хаалбыт, эйэни уһансыбыт дьоннорбутугар кутурҕан мүнүүтэтэ биллэриллэр.

А5а дойду Улуу сэриитин унньуктаах түөрт сыла саха норуотугар алдьархайынан ааннаабыта. Дьон саамай чулуута, кыайыылаах-хотуулаах тте, эдэр-чэгиэнэ сэриигэ ынырыллыбыта, угустэр кыргыһы хонуутугар охтубуттара. Саха сириг 25 суруйааччыта саа-саада тутан А5а дойдуларын көмүскэспиттэрэ, ол курдук кинилэр өстөөхү утары кырыктаахтык кыргыһаллара саанан уонна бөрүөнэн. Сэрии бастакы күннэриттэн саха суруйааччылары норуоту Ийэ дойду көмүскэлигэр ынырар хоһооннору, кэпсээннэри суруйан, оччотооһу кэмнэ тахсар хаһыаттарга, сурунаалларга бэчээттэнэн испиттэрэ. Ол курдук анаардас Кыым хаһыакка 1943с. 60 хоһоон, 58 кэпсээн уонна 140 байыаннай-патриотическэй ис хоһоонноох уочаркалар бэчээттэммиттэрэ. Сэрии кэмигэр уопсайа 80 –тан тахса кинигэ тахсыбыта.

Илья Дорофеевич Винокуров – Чабылбан. Саха норуотун биир биллэр поэтa. Кини төһө да кыргыһы толоонугар сылдыбатабын ийин, уоттаах сыты бөрүөтүнэн өстөөхү өһөрөргө күүһун-уоһун кыайарынан улэлэспитэ. Ама ким билбэт буолуой кыайыга анаабыт ырыатын «Хайыһары»? Маннык сүдү суолталаммыт ырыа, биһиги сахабыт норуотун историятыгар баара, уонна күн бүгүнүгэр дылы уостан туспэккэ ыланар. Поэт-фронтовик, 20-с нүөмэрдээх туспа хайыһар биригээдэтин байыаһа Алексей Бродников кэпсээн турардаах: «Биһиги байыаннай дыаланы үөрэтиини уонна хайыһарынан айаннааһын бары мындырын Свердлов куорат таһынаабы полигоннарга барбыппыт. Олус илистиилээх эрчиллиилэри көрсүбүппүт. Хаар суох кэмигэр харыйа лабаатын хас эмэ биэрэстэ устатыгар тэлгэтэн бараммыт, ол устун хайыһарынан сүүрэрбит. Күүспүт-уохпут эстэрэ. Ол ыарахан күннэргэ «Хайыһар ырыата» биһигини быһаабыта, уолаттар бойобуой марш матыыбыгар чугаһатан ыллыыллара. Оччобуна сэниэтийэрбит. Санаабыт бөһөргүүрэ. Тэннэ кыайыыны кынаттаспыт, сэрии ыарын санныгар сүксүбүт оччотообу тыйыс кэм саллаатын кытары тэннэ эрэйи-кыһалбаны, сору-муну үллэстибит ырыа «Хайыһар ырыата» буолар. («Олох хатан кырдыга» 27с)

Аҗа дойду Улуу сэриитигэр 25 саха суруйааччыта кыттыбыта. Кинилэр төһө да өлөр-тиллэр тынааһыннаах быһыыга-майгыга сырытталлар, төрөөбүт Ийэ дойдуларын кытта сибээстэрин быспатахтара. Сэрии тыйыс түгэннэрин, хабыр охсууларын Саха сириг хаһыаттарыгар таһаартараллара, сэрии туһунан дыин кырдьыгы кэпсииллэрэ, дьоннорун-сэргэлэрин санаатын өрө көтөҕөллөрө. Кинилэр саамай күүстээх, саамай сытыы батастарынан уусуран тыл этэ. Бу күүрээннээх күннэргэ буйун-суруйааччылар бойобуой сүрэхтэниини эрдээхтик ааһан, бэйэлэрин хорсун патриот быһыытынан көрдөрбүттэрэ. 1941-1945 сс. Чахчы даһаны күүрээннээх уонна сөҕүмэр героической олоһу олоҕбут эбиттэр, хаан тохтуулаах, бары өттүнэн олус ыарахан кэми кинилэр буолан туораабыттарыг өйдүүххэ сөп. Онон хас биирдии бойуот суруйааччыларга, кыайыыны уһансыбыт эһэлэрбитигэр, тыылга үлэлээбит, эйэни олохтоспут дьоммутугар махтанан туран хоолдуктаах бэйэбит хонкуйан, сүбүүхтээх бэйэбит сүгүрүүэн, төбөбүтүн хонкутан кэриэстиэбин!

Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат

Туттуллубут литература:

1. Сэмэн Тумат Олох хатан кырдьыга.- Дьокуускай : Бичик, 2015 с.
2. Тимофей Сметанин. Талыллыбыт айымньылар.- Якутск : Якуткнигоиздат, 1969г.
3. Навечно в памяти народной. Якутия в годы Великой Отечественной войны 1941-1945гг.- Якутск: Бичик, 2010г.

Кроме этого вошли стихи якутских воинов- поэтов.